

آثار فردی مهدی‌باوری در روایات

زهره بابائی علیائی^۱

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف تبیین آثار فردی مهدی‌باوری انجام شده است. مهدی‌باوری، امری مقدس است و آثار آن از مسائل حیاتی است که تبیین درست آن در زندگی امروزی ضرورت دارد؛ زیرا سبب تحولی بنیادی در اندیشه، اخلاق، و عمل انسان شده است. مهدی‌باوری دارای آثار و برکات فراوانی در فرد، اجتماع، روابط فرهنگی، نظامی و سیاسی که زمینه را برای ظهور حضرت ولی عصر (عج) آماده می‌کند، می‌باشد. این مقاله به روش کتابخانه‌ای-تبیینی، به آثار فردی مهدی‌باوری در پرتو روایات پرداخته است که ما در این مقاله به نمونه‌هایی از آن پرداختیم از جمله آثار فردی مهدی‌باوری، خودسازی، صبر و مقاومت در برابر مشکلات، امیدواری به آینده و مبارزه با یأس و ناامیدی، ایجاد حرکت مضاعف و رشد و نشاط بیشتر در مسیر زندگی فردی، نهایت تلاش اقدام جهادی، ایجاد روح تعهد و مسئولیت‌پذیری در فرد، معترض به وضع موجود و خواهان رسیدن به وضع مطلوب، احساس آرامش روانی، ذکر و یاد خدا، پارسایی، احساس حضور امام زمان (عج) در زندگی منتظران بیان شده است.

کلمات کلیدی: شیعه، آثار فردی، مهدی‌باوری،

^۱ طلبه سطح دو مدرسه علمیه امام صادق (ع).

مقدمه

مهدی‌باوری چه تغییراتی و تأثیراتی را در رفتارهای فردی سبب می‌شود؟ مهدی‌باوری، اگر تبیینی درست از آن ارائه شود، باعث تحولی عمیق در باورها و به تبع آن در رفتارها شود که به حرکت انسان در رسیدن به کمال و سعادت شتاب می‌دهد.

مهدی‌باوری از اصول مسلم مذهب شیعه اثناعشری است و نه تنها یک مسأله اعتقادی است، بلکه از بعد تربیتی نیز برخوردار است. در یک طرف در جریان تربیتی این اعتقاد مهدی‌باور در مسیر تحولات عاطفی و عملی معینی قرار می‌گیرد. زیرا می‌داند که خداوند در قرآن کریم فرموده: *وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ* ای پیامبر به مردم بگو عمل کنید ولی بدانید که خداوند و پیامبر (ص) و مؤمنان، کارهای شما را می‌بینند. لذا شیعه امام خویش را ناظر بر اعمال خود می‌داند و این نظارت تأثیر تربیتی وافر دارد.

در محوری دیگر حضر مهدی (ع) همچون خورشیدی از پشت ابر در تربیت افراد تأثیرگذار است. به همین جهت است که در روایتی به نقل از امام صادق (ع) آمده که فرمود: شیعیان از ولایت او نفع می‌برند، مانند استفاده مردم از آفتاب هر چند که آن را ابر بیوشاند. شیعه همواره تحت هدایت و تربیت پدری دلسوز و مهری مادرانه قرار دارد چنان که این موضوع به صراحت در کلام نورانی به نقل از ابوالحسن (ع) آمده که فرمود: *الإمام الأمين الرفیق والوالد الشفیق، كالأم البرة بالوالد الصغیر و مفرع العباد*.

مهدی‌باوری در اصلاح شیعه آثار عظیمی داشته که سبب تحولی بزرگ در اخلاق، اندیشه و عمل آن‌ها شده است. همان گونه که در روایتی آمده: «نحن صنائع ربنا والخلق بعد صنائعنا». قطعاً این تأثیر در ابعاد مختلفی چون معرفتی، فکری، روحی و روانی، اخلاقی و در بعد عملی نمایان می‌شود و به دنبال آن مهدی‌باوری در جایگاه والای خود در مجموعه معارف اسلامی به عنوان یک باور قطعی، سازنده و محرک، می‌تواند در تحقق آرمان‌ها و آرزوهای انسان امروزی تأثیرات شگرفی داشته باشد و حرکت و تلاش‌های مستمری در این مسیر به وجود آورد.

^۱ توبه: ۱۰۵.

با این بیان، اهمیت و ضرورت تحقیق آشکار می‌شود؛ زیرا این تحقیق با مطرح کردن تأثیرات و تغییرات مثبت در فرد مهدی‌باور، اهمیت این باور را نشان می‌دهد. زمانی که اهمیتش آشکار شود، به آن اقبال می‌شود و آن هنگام که به مباحث مهدی‌باوری اقبال شود، تکامل و تغییرات سازنده تحقق می‌یابد.

با بررسی‌های انجام‌شده در زمینه مهدی‌باوری، پژوهش‌های فراوانی از جانب محققان انجام گرفته است که به چند مورد اشاره می‌شود؛

- ۱- آثار فردی و اجتماعی اعتقاد به حجت غائب (غلامعلی کاشفی ورتونی)
- ۲- تأثیر اعتقاد به مهدویت در اصلاح فرد از دیدگاه قرآن و حدیث (سیمین صمیمی)
- ۳- کارکردهای فردی و اجتماعی باورداشت مهدویت (سیده فاطمه موسوی، سکینه عبدالعزیز)

۱- مهدی‌باوری

«اعتقاد» بنیان اصلی زندگی انسان است و آنچه در عمل اتفاق می‌افتد از اعتقاد او نشأت می‌گیرد. وقتی فردی به امری باورمند باشد، این باور او در جای‌جای زندگی‌اش نمایان می‌شود و افکار و رفتار و اعمال او را تحت تأثیر قرار می‌دهد. حال اگر اعتقاد شخص درست و منطقی باشد، در عمل، دچار سردرگمی و بی‌هدفی نخواهد شد و از تمام فرصت‌ها برای ساختن شخصیت الهی‌اش بهره خواهد برد. این اعتقاد در حوزه مهدی‌باوری باید حرکت‌آفرین و هویت‌بخش باشد و فرد و جامعه را در مسیر تکامل درست قرار دهد و همه مسیرها را برای او بگشاید.^۱

منظور از مهدی‌باوری اعتقاد سازنده و عمیق است که بر همه ابعاد وجودی فرد سیطره یافته و زندگی او را در مسیر خاصی قرار داده است. فرد منتظر حتی اگر زندگی دنیویش به پایان برسد، همانند کسی است که در خیمه امام(ع) بوده و در رکاب پیامبر(ص) در میدان جهاد در خون خود غلتیده است؛^۲ یعنی اعتقاد به قیام رهبری آسمانی، از دودمان پاک پیامبر(ص) که در از پایان جهان برای نجات آدمیان از ظلم و ستم و تجدید حیات مادی و معنوی قیام کرده و با تأسیس حکومت، عدل را در سراسر جهان گسترش داده و بی‌عدالتی‌ها و نابسامانی‌ها را ریشه‌کن می‌سازد. این باور در اندیشه

^۱ شاکری زواردهی، بررسی کارکردهای احیاءگرایانه مهدی‌باوری در اندیشه رضوی، ص ۲۶.

^۲ صدوق، کمال‌الدین و تمام النعمه، جلد ۲، ص ۱۱.

شیعه امامیه از جایگاه بسیار رفیعی برخوردار است و تمامی مذاهب بالأخص شیعه، فرزندان یازدهم از نسل حضرت علی (ع) و هم‌نام پیامبر (ص) می‌دانند که او را مهدی می‌نامند.

امیرالمؤمنین (ع) می‌فرمایند: ... تأسعهم القائم الذی یملاً الأرض الله عزوجل به الأرض نوراً بعد ظلمتها و عدلاً بعد جورها! و نهمین آنها قائم است که خدای تعالی به دست او زمین را پس از تاریکی پر فروغ می‌کند و پس از جور و ستم از عدالت پر می‌سازد.^۲

۲- آثار فردی مهدی‌باوری در روایات

خداوند بر ما منت نهاده که وجود «ولی اعظمش» را بشناسیم و آن را باور داشته باشیم. مهدی‌باوری در فرهنگ شیعه به علت گره‌خوردن آن با اعتقاد به امام زمان (عج) از اهمیت و جایگاه ممتازی برخوردار بوده و دارای ظرفیت‌ها و آثار متعددی است و در حوزه‌های فردی و اجتماعی آثار بسیاری دارد. بیشترین آثار مهدی‌باوری با بحث انتظار گره خورده است. پیامدهای بسیاری دارد بیشترین آثار و کارکردهای مهدویت با بحث «انتظار» گره خورده است. انتظار فرج موجب آمادگی جامعه در حوزه‌های مختلف اعتقادی و فکری اخلاقی و تربیتی فرهنگی و اجتماعی و سیاسی است و موجب می‌شود آرمان‌گرایی و نشاط و پویایی و وظیفه‌شناسی و روح امید در افراد، به خصوص در خانواده زنده شود. در تبیین اندیشه مهدی‌باوری، پیامدها و آثار و خدمات تحلیل و تبیین می‌شود. شناخت و تبیین آثار مهدی‌باوری و انتظار می‌تواند آثار و پیامدهای مفیدی برای فرد و جامعه داشته باشد؛ برای مثال اگر سؤال شود چرا مهدی‌باوران، امیدوارند؟ در پاسخ گفته می‌شود چون باور به منجی موعود و انتظار ظهور وی، موجب امیدواری به آینده می‌شود؛ بدین دلیل امیدواری از آثار سودمند آن به شمار می‌رود.^۳ در این بخش به تبیین برخی از آثار فردی‌باوری طبق روایات می‌پردازیم؛

۲-۱- خودسازی

^۱ همان، ج ۲، ص ۴۸۸.

^۲ قاسم فام، تأثیر مهدی‌باوری در تکامل اخلاق فردی از نظرگاه رهبر معظم انقلاب، ص ۲۶.

^۳ ملکی‌راد، مهدویت و سبک زندگی، ص ۲۴۷.

یکی از آثار مهم مهدی‌باوری، خودسازی اخلاقی و غرق نشدن در مفسد محیطی و عدم تسلیم در برابر آلودگی‌هاست؛ زیرا مهدی‌باوری سبب کسب آمادگی نفسی و روحی فرد برای مشارکت در زمینه سازی ظهور و همراهی با امام، بعد از ظهور است. کسی که خودش فاسد باشد نمی‌تواند در مبارزه با افراد فاسد قدم بردارد. مهدی‌باور ابتدا باید در خودسازی خود اهتمام بورزد و گفتار و رفتارش مورد قبول خدا و اهل بیت سلام‌الله‌علیهم قرار دهد سپس به سازندگی جامعه و تربیت دیگران به خصوص خانواده و نزدیکان بپردازد تا این افتخار نصیبش شود که از زمینه‌سازان حکومت حضرت مهدی باشد. بنابراین مهدی‌باوری، در سازندگی و تربیت انسان بسیار مؤثر و نقش آفرین است

امام صادق (ع) در این زمینه می‌فرمایند:

«من سره أن یکون من اصحاب القائم فَلْيَنْتَظِرْ وَ لِيَعْمَلْ بِالْوَرَعِ وَمَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ وَهُوَ مُنْتَظَرٌ فَإِنْ مَاتَ وَقَامَ الْقَائِمُ بَعْدَهُ لَهُ الْأَجْرُ مِثْلَ آخَرٍ مِنْ أَدْرَكَهُ ، فَجِدُوا وَانْتَظِرُوا هَنِيئاً لَكُمْ أَيُّهَا الْعَصَابَةُ الْمَرْحُومَةُ.»

کسی که علاقه دارد از یاران و اصحاب حضرت قائم، باشد، باید تقوا در خود ایجاد کند و خود را به صفات نیک و محاسن اخلاق مزین سازد سپس در انتظار آن حضرت باشد. هر کس این آمادگی را به دست آورد و پیش از ظهور از دنیا برود، به اجر و پاداش یاران آن حضرت نائل خواهد شد کوشش کنید و منتظر فرج و موفقیت باشید. ای جماعتی که مورد توجه هستید پیروزی گوارایتان باد.^۱

این روایت، مهدی‌باوران را به سوی انجام تقوی، تهذیب نفس و کسب اخلاق نیکو ترغیب و می‌کند. بنابراین در بستر انتظار، با توجه به اصل سنخیت، خودسازی، تهذیب نفس، کسب اخلاق حسنه و تقوا را برای مهدی‌باوران واجب می‌باشد.^۲

اعتقاد به حضرت مهدی یک آرمان والاست و در آن هیچ شکی نیست؛ اما نباید فقط به جنبه آرمانی داشته باشد فقط نشستن و اشک ریختن نیست ما نباید چنین تصور کنیم چون امام زمان (عج) خواهد آمد و دنیا را پر از عدل خواهد کرد امروز وظیفه‌ای نداریم؛ نه به عکس، ما امروز وظیفه داریم در آن جهت حرکت کنیم تا برای ظهور آن بزرگوار آماده شویم.^۳

^۱ نعمایی، الغیبه، ص ۲۰۰.

^۲ الهی‌نژاد، انتظار فعال و توانمندی عقلانی منتظران، ص ۳۳۱-۳۳۲.

^۳ قاسم فام، تأثیر مهدی‌باوری در تکامل اخلاق فردی از نظرگاه رهبر معظم انقلاب، ص ۳۱.

۲-۱۰-پارسایی

مهدی‌باور علاوه بر متدین‌بودن باید پرهیزگار باشد. فرد مهدی‌باور رفتار و اخلاق انسانی خود را مایه افتخار ائمه طاهرین (ع) قرار می‌دهد. چنان که باید تقوی و پرهیزگاری را شیوه خویش گرداند. مهدی‌باور باید با یک برنامه‌ریزی معقول در جهت خودسازی، اگر آنچه را که در مسیر پیوند با حضرتش می‌فهمد، تمرین می‌کند و به ثبات می‌رسد. به همین جهت است که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ»؛ کسانی که ایمان آورده اند، با گفته‌های ثابت تثبیت می‌شوند. آن یافته‌های انسان، اگر در او شکل گیرد، با همان به ثبات می‌رسد و قدرت پیدا می‌کند.

۲-۱۱-احساس حضور امام زمان در زندگی مهدی‌باوران

از آثار مهم و مؤثر در زندگی مهدی‌باوران، احساس حضور امام در زندگی آنها و شوق وصال است. زندگی با یاد امام زمان و عدم غفلت از حضور ایشان، از لحاظ تربیتی، بسیار سازنده بوده و آثار و برکات فراوانی در زندگی شیعیان واقعی خواهد داشت. این باورداشت در افراد، باعث می‌شود که شخص همواره خود را در محضر امام عصر را دیده و حضرت را ناظر بر اعمال خود بداند در نتیجه دست از پا خطا نکرده و همواره مسیری را پیش می‌گیرد که رضایت خاطر امام زمانش حاصل شود. بدین جهت در روایتی به نقل از امام رضا (ع) آمده که فرمود: «هر صبح و شام اعمال مردم بر ائمه عرضه می‌گردد.»^۲

حضرت مهدی در نامه مبارک خود می‌نویسد: «همانا همیشه بر احوال و اخبار شما آگاهیم و چیزی از شما بر ما پوشیده نیست.»^۳

و همچنین از امام زین العابدین درباره جایگاه و منزلت ائمه نقل شده است که آن حضرت در این باره فرمودند:

^۱ ابراهیم: ۲۷.

^۲ کلینی، الکافی، ص ۲۱۹؛ عاملی، وسائل الشیعه، ص ۱۰۸.

^۳ مصباح یزدی، آفتاب ولایت، ص ۱۶۷.

«ما پیشوایان مسلمانان و حجت‌های خداوند بر اهل عالم هستیم. از زمانی که خداوند حضرت آدم را خلق کرده زمین هرگز خالی از حجت الهی نبوده است. این حجت یا ظاهر و مشهور بوده یا غایب و مستور (ظاهر مشهور او غایب مستور و همچنین تا قیامت نیز خالی از حجت نخواهد بود. «چنین باوری موجب می‌گردد تا حضور امام زمان در همه عرصه‌های زندگی حس شود و حرکت در مسیر خواست آن حضرت ترسیم گردد.»^۱

مهدی‌باور هنگامی که در خفا نظارت حضرت را بر اعمال خود بداند، در این زمان حالت مراقبه بر فرد سیطره می‌یابد و فرد در تمام حرکات، سکنتات، اعمال، افعال و سخنانش مراقب اعمال خود می‌باشد. زیرا بنا بر توقیعی از مفید به نقل از حضرت شنیده که: «فَأَنَا نَحِيطُ عِلْمًا بِأَبْنَائِكُمْ وَلَا يَعِزُّبُ عَنَّا شَيْءٌ مِنْ أَخْبَارِكُمْ.»^۲ این موضوع در کلام نورانی امام صادق (ع) این گونه بیان شده است: هر امتی در هر عصری شهیدی برای او می‌باشد و هر امتی با امامش محشور می‌شود. «يَوْمَ تَدْعُو كُلُّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ.»^۳

ای غایب از دو دیده چنان در دل منی
کز لب گشودنت به من آواز می‌رسد
وقتی که انتظار قلبی به این درجه از کمال، رسید آثار ظاهری او هم به درجه کمال می‌رسد.^۴

^۱ ملکی‌راد، مهدویت و سبک زندگی، ص ۲۲۷.

^۲ طبرسی، الإحتجاج، ص ۴۹۸.

^۳ إسرائ: ۷۱.

^۴ موسوی اصفهانی، از نیایش منتظران، ص ۳۷.

نتیجه‌گیری

مهدی‌باوری بن مایه اصلی زندگی یکایک افراد جامعه مسلمان، به ویژه شیعه را تشکیل می‌دهد و این باور، ثمراتی را در اخلاق فردی و شخصی آن‌ها به بار می‌نشانند.

آنچه از مطالعه و بررسی آیات و روایات و دیدگاه‌های مختلف در زمینه مهدی‌باوری به دست آمده، این است که مهدی‌باوری، همواره عامل رشد و اصلاح، تحرک و پویایی، مقاومت و بیداری و پیشرفت در جامعه اسلامی است.

مهدی‌باوری آثار و برکات فراوانی در فرد، اجتماع، روابط فرهنگی، نظامی و سیاسی که زمینه را برای ظهور حضرت ولی‌عصر (عج) آماده می‌کند، می‌باشد.

ما در این مقاله به آثار فردی منطبق با روایات پرداختیم از جمله تأثیرات مهدی‌باور در عرصه تکامل اخلاق رفتاری و عملی فردی عبارتند از: خودسازی، صبر و مقاومت در برابر مشکلات، امیدواری به آینده و مبارزه با یأس و ناامیدی، ایجاد حرکت مضاعف و رشد و نشاط بیشتر در مسیر زندگی فردی، نهایت تلاش اقدام جهادی، ایجاد روح تعهد و مسئولیت‌پذیری در فرد، معترض به وضع موجود و خواهان رسیدن به وضع مطلوب، احساس آرامش روانی، ذکر و یاد خدا، پارسایی، احساس حضور امام زمان در زندگی منتظران.

فهرست منابع

*قرآن کریم

- انصاری، عبدالرحمن، **در انتظار خورشید ولایت**، قم: مؤسسه انتشاراتی زمینه‌سازان ظهور امام عصر (عج)، ۱۳۸۰.
- الهی نژاد، حسین، **مقاله انتظار فعال و توانمندی عقلانی منتظران**، واسطی، عبدالحمید و دیگران؛ مؤسسه پژوهشی انتظار نور وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، گفتمان مهدویت مقاله‌های گفتمان هشتم، انتشارات شباب‌الجنه، چ ۱، ج ۲، ۱۳۸۶.
- پورسید آقایی، سید مسعود؛ رحمانی‌زاده، محسن، **"تأثیر اندیشه مهدویت بر افعال فردی و اجتماعی"**، فصل‌نامه علمی _ پژوهشی مشرق موعود، شماره ۴۵/۱، ۱۳۹۷ هـ.ش.
- حرانی، ابن شعبه، **تحف‌العقول**، تصحیح علی‌اکبر غفاری، قم، مؤسسه النشرالإسلامی، ۱۴۰۴ هـ.ق.
- حمیری، عبدالله بن جعفر، **قرب‌الاسناد**، قم: مؤسسه آل‌البیت (ع)، ۱۴۱۳.
- حیدری نیک، مجید، **نگاهی دوباره به انتظار**، تهران: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(ع)، ۱۳۸۱.
- شاکری زواردهی، روح‌الله، **"بررسی کارکردهای احیاگرانه مهدی‌باوری در اندیشه رضوی"**، فصل‌نامه علمی- ترویجی انتظار موعود، شماره ۳۷، ۱۳۹۱ هـ.ش.
- صمیمی، سیمسن، **"تأثیر اعتقاد به مهدویت در اصلاح فرد از دیدگاه قرآن و حدیث"**، دانشگاه آزاد علوم و تحقیقات، تهران، بی‌تا.
- طبرسی، ابو منصور احمد بن علی، **الإحتجاج**، نشر مرتضی، مشهد، ۱۴۱۳ هـ.ق.
- عاملی، محم بن حسن، **وسائل‌الشیعه**، بیروت؛ مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث، ۱۴۱۳.

قاسم فام، معصومه؛ قاسم فام، مرضیه، "تأثیر مهدی‌باوری در تکامل اخلاق فردی از نظرگاه رهبر معظم انقلاب"، فصل‌نامه علمی- تخصصی مطالعات مهدوی، شماره ۵۲، ۱۴۰۰ هـ.ش. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، مترجم: علی‌اکبر غفاری و محمد آخوندی. قم: دارالحدیث، ۱۴۲۹.

مجلسی، محمدباقر، بحارالأنوار، مؤسسه الوفاء، بیروت، ۱۴۰۴ هـ.ق. مصباح یزدی؛ محمد تقی، آفتاب ولایت، مرکز انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، چاپ اول، ۱۳۸۲ هـ.ش.

ملکی‌راد، محمود، "کارکرد مهدویت در اصلاح و تغییر رفتارهای فردی و اجتماعی"، فصل‌نامه علمی _ پژوهشی مشرق موعود، شماره ۴۵/۲، ۱۳۹۷ هـ.ش. _____، مهدویت و سبک زندگی، پژوهشکده مهدویت و آینده پژوهی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۰ هـ.ش.

موسوی اصفهانی، سید محمد تقی، راز نیایش منتظران، تهران: دفتر تحقیقات و انتشارات بدر، ۱۳۷۴.

موسوی، سیده فاطمه؛ عبدالعزیز، سکینه، "کارکردهای فردی و اجتماعی باورداشت مهدویت"، دو فصل‌نامه‌ی موعود پژوهی، ۱۳۹۷ هـ.ش.

نعمانی، محمدبن‌ابراهیم، الغیبه، مترجم: علی‌اکبر غفاری، تهران: نشر صدوق، ۱۳۹۷. نوروزی، طهورا، آرامش در سایه انتظار، خبرگزاری رسا، ۱۳۹۸ هـ.ش.